

Sayı: 3, Ocak-Haziran 2012

SOSYOLOGCA

3

DOĞU (KİTABEVİ

BAYKAN SEZER SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN AVRUPA'DA İSLAM DÜŞMANLIĞINA BİR BAKIŞ

Gökçe Kaçmaz

Özet: Günümüz Avrupası'nda İslam düşmanlığının yeniden yükselişe geçtiği dikkat çekmektedir. Konu toplumlar arası siyaset yerine toplumundan soyutlanmış kesimlerin dinî bağnazlıklarının, sıra dışı/sorunlu kişilerin meczupluklarının çizdiği çerçeve içinde ele alınmaktadır. Bütün bu açıklamalar, Avrupa'da İslam düşmanlığının kendiliğinden bir olaymış gibi anlaşılmasına yol açmaktadır. Bu açıklamalar, Avrupa'da İslam düşmanlığı meselesini kavramayı güçleştirmektedir. Bu çalışmada Avrupa'da İslam düşmanlığı, toplumlar arası ilişkilere dayanarak geçerli bir açıklamaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Düşmanlığı, Baykan Sezer sosyolojisi, toplumlar arası ilişkiler, Batı dünya egemenliği

Islamophobia In Europe According To Sociology Of Baykan Sezer

Abstract: *Abstract: In today's Europe, the rise of Islamophobia attracts attention. The issue is being addressed in the framework set by the actions of marginalized sections of society, religious bigotry and de-ranked people rather than the international politics. All these statements lead to a conclusion that Islamophobia in Europe is an issue per se. These statements make it difficult to comprehend the issue of Islamophobia in Europe. In this study, Islamophobia in Europe will be considered on the basis of international relations in order to conclude a valid explanation.*

Keywords: *Islamophobia, sociology of Baykan Sezer, international relations, Western world domination.*

Günümüz Avrupa'sında İslam düşmanlığını tanımlamak için Hıristiyanlığın ve İslamiyet'in ortaya çıkış koşullarını ele almak gerekmektedir.¹ Özellikle her iki din de aynı coğrafyada doğmuş olmasına rağmen farklı bir gelişim çizgisi gösterecek ve zamanla farklı çıkarların temsilciliğini üstlenecektir.

¹ Konumuz sosyoloji olduğu için bu çalışmada dinleri, herhangi bir siyasî akımın gibi sadece, toplum olaylarına ve toplumlar arası ilişkilere etkileri açısından ele alıyoruz. Tarihsel süreç içinde dinlerin toplumların karşı karşıya kaldıkları koşullara göre değiştiğini; kimi zaman kutsal kitaplarda vaaz edilen öğretilerin tam aksi yönünde pratiklerin ortaya konulduğunu görüyoruz. Bir sosyolog olarak çalışma alanımız dinin hayata nasıl geçirilmesi gerektiği değil, tarihsel süreç içinde üretilen bu toplumsal/siyasî pratikler ve bunların toplumlar arası ilişkilere yansımalarıdır. Bir başka deyişle araştırma alanımız olması gerekenler/idealler değil yaşanan hadiseler ve olmuş olanlardır. Yoksa "Doğu da Allah'ın Batı da" (Kuran-ı Kerim Bakara 115) ayetinin yer aldığı bir kitaptan yola çıkarak, İslamiyet'in kurmak istediği ideal dünyanın bu çalışmanın içerdikleri olduğunu doğrulamak pek mümkün olmayacaktır. Mevcut durumla idealler arasındaki farkların eleştirisi ise sosyoloji dışında başka bir bilim dalının konusudur.

Hıristiyanlık, Yakındoğu'da² Roma'nın zulmüne karşı ortaya çıkmıştır. Roma zulmüne karşı oluşan bu direniş, o dönem için Doğu'nun Hz. Yahya ile başlatıldığı direnişin en son halkasıdır. Fakat Hıristiyanlık, Roma karşısında ortaya koyduğu direnişi dünyevî anlamda geçerli bir başarıyla sonuçlandıramamıştır.³ Hz. İsa, Roma'nın Yakındoğu'daki merkezlerinden Kudüs'e girişinden kısa bir süre sonra ölmüştür.⁴ Bu olayın ardından Kudüs halkı kendi içinde bölünmüş ve Roma'ya karşı mücadele yön değiştirerek toplum içinde Hıristiyan-Yahudi çekişmesine dönüşmüştür.⁵ Toplumlar arası kavga, toplum içi bir çekişmeye dönünce de Hıristiyanlık Roma karşısında kavgayı ertelemek durumunda kalmıştır. Kavganın ertelenmesi, önceleri bu dine karşı soğuk yaklaşan Roma'nın işine gelmektedir. Bundan dolayı Roma, *"kısır yarınlar vaat edip, bir yanağına vurana öbür yanağını da uzatmayı salık veren,"* Hıristiyanlığı resmî din olarak kabul edecektir. Hıristiyanlık Doğu'nun istek ve çıkarlarına cevap veremeyecek bir hale gelecektir. Bu durum, Roma zulmü karşısında bir varoluş kavgası veren Doğu'nun Hıristiyanlıktan uzaklaşmasını beraberinde getirecektir. *"Roma'da Hıristiyanlığın Batı'nın hâkim ideolojisi olması, imparatorluğu ele geçirmiş olan Cermenlerin bu yeni dine dört elle sarılmaları sonucu olmuştur... [H]ıristiyanlık devlete yabancı unsurların yardımıyla devlet dini olmuştur... Cermen istilâlarının yol açtığı yıkımlar karşısında Orta Çağ başlangıcında Batı'da insanlar kabuklarına çekildiler ve gerekli avunmayı Hıristiyanlığın dinî inançlarında aradılar. Batı'nın sorunlarını kökünden çözemeyen Doğu üzerindeki üstünlüğü, Cermenlerin Batı'ya girmeleriyle ortaya çıkan yeni durum, Hıristiyanlığın Yakındoğu'da doğmasına rağmen bir Batı ideolojisi olmasına ve kısa sürede evrensel bir nitelik kazanmasına yol açmıştır."*⁶

İslamiyet ise, yine Yakındoğu'da, ilk defa Hz. Şit'in inşa ettiği daha sonra Hz. İbrahim'in yeniden yaptığı Kâbe'nin bulunduğu Mekke'de doğmuştur. Bu özelliği ile Mekke uzun yüzyıllardır sürmekte olan önemli bir hac merkezi olma görevini üstlenmiştir. Ayrıca İslam peygamberinin de mensubu olduğu Kureys kabilesinin Mekke egemenliği döneminde çeşitli diplomatik anlaşmalar sayesinde Anadolu-İran-Suriye-Yemen ve Habeşistan arasında güvenli bir ticaret

² Batı tarafından Ortadoğu olarak tanımlanan yanı başımızdaki bu coğrafya biz Türkler açısından Yakındoğu'dur.

³ Baykan Sezer, *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*, Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 78-80.

⁴ Mücadelenin başarısızlığa uğraması Doğu'da büyük hayal kırıklığına yol açmış olmalıdır. Hz. İsa'nın ölümünün üç evrensel dinde de farklı bir anlatıma sahip olması bu şekilde yorumlanabilir.

⁵ Bennet Murashkin, "Jewish Perception of Jesus: In Religious Texts and Artistic Works," *Jewish Currents*, Spring 2010, p. 51.

⁶ Sezer, *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*, s. 81-83.

merkezine dönüşmüştür. Bir anlamda üzerinde İran ve Bizans'ın hâkimiyet kurmak için çekiştiği İpek Yolu'na alternatif bir ticaret yolu haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında İslamiyet'in doğduğu topraklar, dönemin önde gelen ticarî, ekonomik ve kültürel merkezlerindedir. Dönemin iki büyük imparatorluğu ile yakın diplomatik / siyasi ilişkiler içindedir.⁷ İslamiyet, kendinden önceki Doğu dinlerinin bir devamı olarak ortaya çıkmış ve onları sahipleniyor olmakla birlikte, Doğu dünya görüşünün sınırlarını Batı'yı da içerecek bir biçimde geliştirmiştir. Doğu'ya kendi aleyhine kurulan Batı cephesine karşı bir birlik oluşturma imkânı vermiştir.⁸ Haksızlık karşısında susanı dilsiz şeytan olarak tanımlayan İslamiyet, bir yanağına vurana öbür yanağını uzattıran Hıristiyanlık karşısında, Doğu'nun, üretici olduğu halde sömürülen / aşağılanan hakların kimliğini tanımlayan bir din olmuştur. Batı sömürüsüne karşı güçlü bir direnç noktası haline gelmiştir. Uzun süredir Batı hâkimiyeti karşısında bir açmaz içinde bulunan Doğu toplumlarına dinamizm getirmiştir. Asya içlerinden çok Batı ile sınır komşusu olan toplumlarda İslamiyet'in hızla yayılması boşuna değildir. Aynı şekilde İslamiyet'i kabul ettikten sonra Türklerin de Orta Asya'dan Yakındoğu'ya göç etmeleri bir rastlantı sonucu olmamıştır.

İslamiyet ile birlikte Doğu toplumlarının daha başlarda Batı'ya karşı medeniyet ve askerî açıdan büyük bir üstünlük kurmaya başladığını görüyoruz. Dönemin ulaşım, erişim ve iletişim imkânları göz önüne alındığında, doğuşundan sadece bir yüzyıl sonra İslamiyet'in hâkimiyet alanını İspanya'ya kadar genişletmiş olması bunun en çarpıcı delilidir. Müslüman Arapların Batı içlerinde süren 8 yüzyıllık hâkimiyeti ve bu hâkimiyetin sonlandırılmasının Hıristiyan Batı toplumlarının kafasında bir "megali idea"⁹ halini alması, İslamiyet'e bağlı toplumların gücünden duyulan kaygının göstergesidir. Bu kaygının kaynağında sadece İslamiyet'in askerî üstünlüğü yoktur. İslamiyet, adil ve farklılıkları bir arada barış içinde yaşatan bir toplum örgütlenmesi önererek toplumları kendi çıkarlarının dar çerçevesi altında örgütlemeye çalışan kilisederebeyi ideolojisinin ürettiği zulüm altında inleyen Orta Çağ Batısı'nı derin bir açmaza sokmaktadır. İslamiyet'in doğuşundan bir yüzyıl geçmeden vuku bulan Endülüs'ün fethinden sonra "*teşekkül eden Endülüs toplumunun temel hu-*

⁷ Hüseyin Algül vd., *İlk Dönem İslam Tarihi*, ed. Casim Avcı, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2054, Eskişehir, 2010, s. 8-12. Bir başka deyişle İslamiyet, at hırsız kılıklı çöl, çadır bedevilerinin dinî inancı olarak ortaya çıkmamıştır. Bu bakış açısı, İslamiyet'in iki büyük dinden biri olarak varlığını sürdürmesinin sebeplerinin anlaşılmasına engeldir.

⁸ Sezer, *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*, s. 123.

⁹ Feridun Bilgin, "Gırnata'nın İşgali (1492) Sonrasında Endülüs'teki Müslümanların Asimilasyonu," *Mukaddime*, Sayı: 2, 2010, s. 56.

susiyetlerinden birisi, çok ırklı ve çok dinli bir yapıya sahip olmasıydı. Etkin bakımdan bu toplumda yerli halkı teşkil eden Hispano-Romenler, Vizigotlar ve az sayıda da olsa Vandallar mevcuttu. Fetih sonrasında çok sayıda Arap ve Berberi de Endülüs'e yerleşti. Yine ilerleyen zaman içerisinde bilhassa Orta ve Doğu Avrupa menşeli Sakalibe ile Orta Afrika'dan getirilen Sudanlılar (Sud) içtimai bünyeye katıldılar. Dinî bakımdan da benzeri bir durum söz konusu idi. Yerli halkın büyük bir bölümünü Hıristiyanlar teşkil etmekteydi. Ayrıca ülkede asırlardan beri varlığını koruyan kalabalık bir Yahudi cemaati vardı. Bunlara fetihle birlikte bilahare ülke nüfusunun çoğunluğunu teşkil edecek Müslümanlar da eklendi... Bu statü veya statülerin mahiyetini anlamamıza yardımcı olan en önemli dokümanlar, ülkenin fethi esnasında yapılan anlaşmalardır... [Örneğin] 713 senesinde Tudmir bölgesi halkıyla yapılan... anlaşma, ülkedeki gayr-i müslim halka Müslüman idarecilerin tanıdıkları statü hakkında esaslı bir fikir vermektedir. Bu anlaşmadan anlaşıldığına göre, anlaşmaya taraf olan halkın ve kendilerinden sonra gelen nesillerin can, mal ve din emniyetleri garanti altına alınmıştır. Dinlerini yaşama hususunda herhangi bir engelle karşılaşmayacakları, kiliselerine zarar verilmeyeceği, keza hürriyetlerini tehdit eder bir davranışta bulunulmayacağı taahhüt edilmiştir... Söz konusu anlaşmanın dikkat çeken bir diğer önemli yanı, bölge halkının kendi liderlerinin idaresi altında cemaat varlığını devam ettirmesine müsaade edilmiş olmasıdır."¹⁰ Dolayısıyla İslamiyet, önceleri derebeylerinin ve hatta devamında başka bir biçimde burjuvanın "ilk gece"¹¹ hakkının olduğu Batı toplumunu, Endülüs'ün fethi sonrasında can, mal, din, ırz ve hürriyet güvenesi ile tanıştırmıştır. Otoritenin kendi elinde olduğu bir toplumda Yahudi ve Hıristiyan'a vezirlik düzeyinde temsil hakkı tanıyarak, yönetime katılmasına imkân vermiştir. Bu durum, papayı tanrının yeryüzü temsilci yapacak kadar kendi otoritesini fetişleştiren kilisenin liderliğinde varlığını sürdürme çabası içindeki Avrupa'da, kitleler için bir cazibe unsuru olmuştur. Fetih ertesinde orta ve hatta doğu Avrupa'dan Endülüs'e gelen bir Batılı nüfusun varlığı bunun göstergesidir. Bu durum, İslamiyet'in sadece askerî olarak değil, sosyal hayata yönelik düzenlemeleri ile de kilise düzeninden üstün bir düzen ortaya koyduğunu ve böylece onun otoritesini tehdit ettiği anlamına gelmektedir. Endülüs'ün

¹⁰ "[U]ygulamada gayr-i müslim cemaatlerin, evlenme, boşanma, miras, alışveriş gibi cemaat içi meselelerde kendi dini ve örfi kanunlarını kullanmalarına da müsaade edilmiştir. Cemaat içi davalara bakmak, kendi kadılarına bırakılmıştır. Öte taraftan devlet nezdinde cemaatin haklarını arama, problemlerini dile getirme yetkisine sahip Kûmis (comes) denilen vezir seviyesinde temsilcileri de olmuştur." Mehmet Özdemir, "Haçlı Ruhunun Endülüs'te Bir arada Yaşama Tecrübesine Menfi Tesirleri", *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri*, Bildiriler Kitapçığı, İstanbul, 1998, s. 75-77.

¹¹ Friedrich Engels, *Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm*, Çev. Kemal Savaş, Yorum Yayınları, İstanbul, 1993, s. 45.

fethinin hemen öncesinde Türkler İstanbul'u ele geçirmiştir. "İstanbul'un fethi üzerine Bizans'ın ileri gelenlerinden Notaras'ın şehrin ortasında sarf ettiği Lâtinlerin papalık tacındansa Türk sultanının sarığı iyidir"¹² sözü, Batı toplumlarının İslamiyet çatısı altında örgütlenen / siyaset geliştiren Doğu toplumları karşısında içine düştükleri açmazı göstermektedir.¹³

Bu yüzden Endülüs'ün geri alınışı Batı'da bir toprak parçasının yeniden ele geçirilişinin ötesinde bir anlam ifade etmektedir. O bir "Reconquista"dır ve en sonunda eski topraklara kavuşmaktan ziyade İslamiyet'in İber Yarımadası'ndaki tüm izlerini silmeyi hedefleyen bir eyleme dönüşmüştür. Bu sebeple bu topraklarda giderek sistematik bir hal alan, bir sosyal / insanî / kültürel kırım özelliği kazanan Müslümanlara yönelik asimilasyon gayreti öne çıkmıştır. Buradaki Müslüman nüfusun diğer topluluklarla irtibatının kesilmesine özen gösterilmiş, belli bir nüfusun açıkça tecrit edilmesine çalışılmıştır. Sünnet olmanın, ibadet etmenin yasaklanması gibi uç noktalardaki hak mahrumiyetleri ile yetinilmemiş; dinden dönüp Hristiyan olan Müslümanlara bile her zaman kuşku ile bakılmıştır. Öyle ki; "onların hakiki birer Hristiyan olup olmadıklarıyla alâkalı takibatın yapılması... engizisyon mahkemesine havale"¹⁴ edilecek kadar kurumsallaştırılmıştır. İslamiyet'in Hristiyanlığa karşı gütmeyeceği bir düşmanlık Avrupa'da İslamiyet'e karşı güdülmektedir. Kilise'nin merkezi olan İtalya'nın bu düşmanlığın öncülüğünü yapması şaşırtıcı değildir. Giovanni da Modena'nın dünyanın en önemli kiliselerinden biri olan San Petronio Bazilikası'ndaki "Son Hüküm" freski, Dante Alighieri'nin "İlâhi Komedyası" gibi Hz. Muhammed'i ve Müslümanları hedef alan eserlerin, Batı'da hâlâ başyapıt olma özelliğini koruması boşuna değildir. Dolayısıyla Avrupa'da İslam düşmanlığının kökeninde salt dinler arasındaki itikat vb. farklar bulunmamaktadır. İslamiyet'in dışlanmasının nedeni bu dinin Batı karşısında Doğu toplumlarına kazandırdığı sömürüye karşı direnç, dinamizm ve toplumsal kültürdür.

Başlangıçta Avrupa'da İslam düşmanlığı, hem Ortaçağ Batısı'nı bir arada tutan kilisenin otoritesinin korunmasını hem de Batı toplumlarına bir mefkûre sunarak onları motive etmeyi amaçlıyordu. Bu motivasyon, Ortaçağ'da derebeylikler çevresinde, dar kapsamlı birimler halinde kabuğuna çekilmiş yoksul hakların sorunlarına çözüm bulamama durumunu da gözlerden saklamak-

¹² Orhan Koloğlu, "Papa'nın Tacındansa Türk'ün Sarığı Deyiminin Kökeni", *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri*, Bildiriler Kitapçığı, İstanbul, 1998, s. 99.

¹³ Batı, bu açmazdan Hristiyanlığın sunduğu imkânlarla değil, Amerika'daki uygarlıklarının talanı ve yağmasıyla kurtulacaktır. Batı'nın elde ettiği ilk fırsatta kilise ve kilise düzeninden nemalanan sınıflarla hesaplaşması boşuna değildir.

¹⁴ Feridun Bilgin, "Girnatı'nın İşgali (1492) Sonrasında Endülüs'teki Müslümanların Asimilasyonu", s. 61.

tadır. Bu sayede Haçlı Seferleri sırasında Batı, bakamadığı artık nüfusunu, çapulcuları, serserileri Müslümanların üzerine sürüp kırdırarak belli bir süre iç sorunlarını ertelemeyi başarmıştır. Kısacası kilise, dinî motiflerden siyasî amaçlarına varmak için faydalanıyordu ve “*kutsal toprakların kurtarmak sloganı, bu hareketin hedefini açıklamaktan ziyade peçelemek maksadıyla*”¹⁵ kullanılıyordu. Koşullar değiştiğinde, yeni bir sınıf olarak burjuvazi yükselişe geçtiğinde ise kilisenin otoritesine ve öğretilerine eskisi gibi ihtiyaç duyulmayacaktır.¹⁶ Dinî inançlar sorgulanacak, inkâr edilecek ve nihayetinde iş “tanrının öldürülmesine” kadar varacaktır. Artık kilise, Avrupa’nın irşadından çok misyonerler aracılığıyla Doğu toplumlarını irşat etmeye, Batı yararına onların toplumsal düzenini bozma görevine koşulacaktır. Bugün Roma hâlâ Hıristiyanlığın önde gelen dinî merkezi olsa da geçmiş görkemli günlerindeki gibi Batı siyasetini belirlemekten çok uzaktır. Bu durumda Avrupa’da, din bu denli gerilemişken hâlâ süren İslam düşmanlığı nasıl açıklanacaktır? Öncelikle başta da belirtildiği gibi sorunun kaynağında, din/itikak meselesi değil, Doğu – Batı çatışması bulunmaktadır. Hıristiyanlık, daha başta Batı’ya karşıt olarak doğmuş, fakat başarısız olunca sömürüye karşı bir direnç kaynağı olma özelliğini yitirmiştir. Hıristiyanlığın aldığı bu yeni biçimde, bu dini putperest Avrupa’da yaymayı amaçlayan ve dolayısıyla Yahudilik öğretilerini dışlayarak onların ihtiyaçlarına göre yeniden düzenleyen “Yabancıların Havarisi” Pavlus’un büyük çabası olmuştur.¹⁷ Ancak bu merhaleden sonra, koşulların değişmesiyle, Roma’nın barbar akınları karşısında direncini yitirmesi ve Avrupa’nın yeniden örgütlenme ihtiyacı hissetmesiyle Batı’nın resmî ideolojisi olabilmıştır. Dolayısıyla burada dikkat çekilmesi gereken Hıristiyanlığın Batı açısından bir ideolojik araç, siyasî hedefleri açısından bir kamuflaj oluşudur. Ortaçağ koşullarında Avrupa kendi örgütlenmesini eski Roma dinî ile ayakta tutabilecek olsaydı, üç yüz küsur yıl boyunca ilgisiz kaldığı Hıristiyanlığı benimsemek gibi siyasî bir seçim yapmaması muhtemeldi. Dünya egemenliğini yürüten Roma’nın tanrılarına israf, lüks ve aşırı sevinç içeren ayinler ile tapındığı günlerin¹⁸ küçük feodal birimler ha-

¹⁵ Işın Demirkent, “Haçlı Seferlerinin Mahiyeti ve Başlaması”, *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri*, Bildiriler Kitapçığı, İstanbul, 1998, s. 2.

¹⁶ Batı içindeki bu otorite değişmesi kolay olmamıştır. Meydanlarda “cadı” yaftası altında diri diri insan yakmalara kadar varan bir dizi akılalmaz, barbarca cinayet bu amaçla işlenmiştir.

¹⁷ Ahmet Hikmet Eroğlu, “Hıristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, ed. Abdülmecit İslamoğlu, Cilt: 41, Ankara, 1953, s. 310-312. Ayrıca Teslis’in putperest Roma’nın Juppiter, Mars, Quirinus’dan oluşan tanrısal üçlüsü anımsatmasının dikkat çekici bir husus olduğunu düşünüyoruz.

¹⁸ Ömer Çapar, “Roma Tarihinde Magna Mater (Kybele) Tapınımı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXIX, 1-4, Ankara, 1979, s. 181.

linde ayakta kalma çabasındaki Avrupa'da, Hıristiyanlığın bir hırka bir lokma ile dünya hayatından fazlaca bir şey beklememek yönündeki öğretisiyle yer değiştirmesi boşuna gerçekleşmemiştir. Artık toplumlar arası ilişkilere yön verilen dönemde Roma parlamentosunda atılan yurttaşlık nutukları yerini kilise kürsülerinde dillendirilen "iyi Hıristiyanların cennete girene kadar mükemmel olmayan dünyevî siyasetle birlikte yaşamak zorunluluğuna"¹⁹, kısacası öte dünya ile avunma ve bu dünyanın zorluklarına boyun eğmeye bırakmıştır.

Günümüzde ise XIX. yüzyılda dünya egemenliğini yeniden elde etmiş bir Batı bulunmaktadır. Fakat Batı'nın önerdiği yenedünya düzeni Batı-dışı toplumları da kuşatan, "herkes için adaleti sağlayan" bir düzen olmaktan çok uzaktadır. Sanayileşmeden post endüstriyalizme, küreselleşmeden küre-yerelleşmeye birçok söylem üretilmesine rağmen, geçen iki yüz yıl içinde geniş halk kitlelerine yönelik olarak verilen, birbirinin tekrarı vaatler boşa çıkmıştır. Buna ek olarak mevcut zihinsel kısırlaşmaya, artık saklanması oldukça güçleşen ekonomik sürdürülemezlik²⁰ de eklenmiştir. Günümüzde derin bir ekonomik krize giren Avrupa, tarihinin en bunalımlı dönemlerinden birini yaşamaktadır. Bir dönem Avrupa için övünç kaynağı olan sosyal devletin çökmesi bir yana, Batı'nın içinde bulunduğu kriz, bedelini geniş halk kitlelerine ödetir bir boyuta ulaşmıştır. Bu süreçte Avrupa'da işsizlik artmış, işsizlik ödeneğine darbe indirilmiş, emeklilik yaşı uzatılmış, ücretler düşürülmüş, sosyal haklar budanmış, çalışma ve yaşama koşulları ağırlaşmıştır. Artık dev şirketlerin batması, yüz binlerce çalışanın işsiz kalması sıradan, gündelik olaylara dönüşmüştür. Avrupa'da Yunanistan, İspanya, Portekiz'in yanı sıra İtalya gibi önemli bir ekonomik güç çöküşle boğuşmaktadır. Batı'nın her çöküş döneminde olduğu gibi bu dönemde de yeniden sahne alan Cermenlerin öncülüğünde hazırlanan kriz reçeteleri, vaat edilen maddî yardımlar, sonuç vermediği bir yana geniş halk kitlelerinin tepkileri ile karşılaşmaktadır. Ve Avrupa açısından en büyük hayal kırıklığı ise bir dönem göklere çıkarılan AB'nin çatırdaması ve dağılmanın eşiğine gelmesidir.

Bu süreçte Avrupa'da İslamiyet'i ve Müslümanları hedef alan belli olaylar meydana gelmiştir. Norveç'te onlarca insanın hayatına mal olan Anders Behring Breivik katliamı, 11 Eylül saldırısı, Almanya, İngiltere ve Fransa'dan başbakanlık / cumhurbaşkanlığı düzeyinde gelen "çokkültürlülüğün sonu" açıklamaları bunlardan bazılarıdır. Bu açıklamaların ardından ülkemizde "Avrupa'da İslam düşmanlığı" konusu, geçmişte bu meseleden habersizmiş gibi gö-

¹⁹ Larry Arnhart, *Plato'dan Rawls'a Siyasi Düşünce Tarihi*, Çev. A. K. Bayram, Ankara, 1998, s. 120.

²⁰ Batı'nın her alanda sürdürülebilirlikten bahsetmesi de sürdürülemez durumların maskelenmesi içindir.

rünen belli kesimlerin de bu tartışmaya katılmasını beraberinde getirmiştir. Endülüs'ten Haçlı Seferlerine, Theo van Gogh'un çalışmalarından Kurt Westergaard'ın karikatürlerine, Geert Wilders'in siyasi çıkışlarına kadar her alanda Müslümanların çektikleri ızdıraplara ve karşı karşıya kaldıkları aşağılanmalara dikkat çekilmektedir. Bununla birlikte İslam düşmanlığı, içinden çıktığı ilişkiler görmezden gelinerek, belli gündelik olaylarla kayıtlanarak, kimi zaman "geri kalmışlık, az gelişmişlik" gibi mağdura yönelik yaftalara da sığınmak suretiyle, Avrupa'daki Müslümanların İslam'ı temsil becerisinin sınırları, dinler arası itikat ve pratik farklarından kaynaklanan düşmanlıklar gibi konular açısından irdelenmektedir. Konu toplumlar arası siyaset yerine toplumundan soyutlanmış kesimlerin dinî bağnazlıklarının, sıra dışı/sorunlu kişilerin meczupluklarının çizdiği çerçeve içinde ele alınmaktadır.²¹ Bütün bu açıklamalar, Avrupa'da İslam düşmanlığının kendiliğinden bir olaymış gibi anlaşılmasına yol açmaktadır. Bu açıklamalar, Avrupa'ya halkı Müslüman olan ülkelerden göç etmiş ateist ya da dinî pratiği olmayan, dini aidiyeti kültürel/geleneksel düzeyde kalan geniş kitlelerin uzun yıllardır bu düşmanlığın hedefine konulmasının sebebini anlamamız konusunda yetersiz kalmaktadır.²² Yine adanmış Hıristiyan olmak bir yana hiçbir dinle ilişkisi/hiçbir dine inancı olmayan kişilerin bu düşmanlığın yürütülmesi/yön verilemesi yönünde gösterdikleri gayretleri de bu açıklamalara dayanarak kavramak güç görünmektedir.²³ Ayrıca Avrupa'da her türlü marj dışı akımın siyasetçiler ve geniş kitleler tarafından kabul gördüğü/kabul görmesinin teşvik edildiği bir ortamda²⁴ sorun olarak İslamiyet'in, Türklüğün vb. öne çıkması da başka bir soru konusudur. Bu durum, Avrupa'da İslam düşmanlığının, farklı olma/farklılık olgusunun kendisinden kaynaklanmadığını, olayın kendiliğinden ve kendi varoluşuna dayalı ilişkiler içinde anlaşılamayacağını göstermektedir.

²¹ Norveç'teki katliamın önce "İslami terör," olayın gerçek faili suçunu/başarısını itiraf ettiğinde de sorunlu bir Avrupalının meczupluğu olarak haberleştirilmesi örneğinde olduğu gibi... İlginçtir; meczup olarak tanıtılan Breivik adlı katil, toplam 1508 sayfa uzunluğunda bir manifesto (<http://unitednations.ispnw.org/archives/breivik-manifesto-2011.pdf>) yazıp, tüm dünya ile paylaşacak kadar yaptığının bilincindedir. Meşhur katillerden *Kavgam*'ın müellifi ise Batı'nın kendi iç çatışmasında ifa ettiği görev gereği aynı görmezden gelinme/meselenin üstü kapatılma refleksine muhatap olamamış ve faşist olarak anılan tarihi figürlerden biridir.

²² Avrupa'da farklılıkların sahiplenilmesi Somali kökenli Ayaan Hirsi Ali örneğinde olduğu gibi İslamiyet'e, dolayısıyla içinden çıkılan topluma, kişinin kökenlerine de cephe almayı gerektiriyor. Fakat bu durum ancak kişiyi bir Yahudi toplama kampında kendi din kardeşlerine gardıyanlık yapan Nazi işbirlikçisi/dostu bir "kapo" haline getiriyor.

²³ Oriana Fallaci örneğinde olduğu gibi.

²⁴ Gökçe Kaçmaz, "*Küre-yerelleşme ve Şehir Tartışmaları: İstanbul Örneği*", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Ertan Eğribel, İstanbul, 2010, s. 58.

Buna rağmen artık Hıristiyanlığın, kilisenin, siyaseti belirlemediği bir dönemde, Avrupa'da İslam düşmanlığı kendini hissettirmeyi sürdürmektedir. Avrupa'daki kitle iletişim araçlarında Müslümanların / halkı Müslüman olan toplumların çeşitli yaftalarla tanıtılması,²⁵ Merkel'in Müslümanların bayramında, Hz. Muhammed karikatürleriyle milyonlarca Müslüman'ın tepkisini çeken Danimarkalı karikatürist Kurt Westergaard'a medya ödülü vermesi²⁶ gibi birçok olay bu durumun bir Avrupa siyaseti olduğunu göstermektedir. Bu sayede Avrupa, içinde bulunduğu derin açmazı, kendi bünyesindeki geniş halk kitlelerinin gözünden kaçırarak, gayr-i memnun Avrupalı kitlelerin dikkatini başka yönlere çekerek ertelemek çabasıdadır. Burada asıl sorulması gereken, bu şartlar altında belli kesimlerin, muhatabın hedefi / gayreti dinî kaygılar değilken, "dinler arası diyalog" çabalarıyla nasıl bir sonuç elde etmek istediğidir.

²⁵ Laura Navarro, "Islamophobia and Sexism: Muslim Women in the Western Mass Media", *Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge*, VIII, 2, Fall 2010, ss. 95-114.

²⁶ (çevirim içi) <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=1572869>. Konu bize ifade özgürlüğünün korunma çabası gibi tanıtılmaktadır. Fakat "Ermeni Soykırımı" konusunun tartışılmasının belli Avrupa ülkelerinde hapse kadar varan ağır cezalarla engellenmesi karşısında Avrupa'nın suskunluğu, bu çabaya sadece bir riya görüntüsü vermektedir.